

УДК 373.66

## СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ВЗАЄМОДІЇ ВНЗ ІЗ СОЦІАЛЬНИМИ ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДИ (НА ПРИКЛАДІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ)

Хлебик С. Р., Литвиненко В. В.

*У статті розглянуто стан та перспективи розвитку взаємодії ВНЗ на рівні соціального партнерства з основними соціальними інститутами громади, висвітлено організаційно-педагогічні умови ефективності цього процесу.*

*Ключові слова: соціальне партнерство, соціальна взаємодія, практико-орієнтоване навчання.*

*В статье рассматриваются состояние и перспективы развития взаимодействия между университетами на уровне социального партнерства с основными социальными институтами сообщества, выделены организационно-педагогические условия эффективности этого процесса.*

*Ключевые слова: социальное партнерство, социальное взаимодействие, практико-ориентированное обучение.*

*The article examines the state and prospects of the development of interaction between universities at the level of social partnership with the main social institutions of a community. Organizational and pedagogical conditions for the effectiveness of this process are highlighted.*

*Key words: social partnership, social interaction, practice-oriented training.*

**Постановка проблеми.** У сучасних умовах важливе місце посідає інтеграція науки, освіти та інноваційної діяльності, що є одним з вирішальних чинників розвитку суспільства. Потреба в ініціативних та висококваліфікованих соціальних працівниках особливо актуалізується в сучасних умовах і передбачає взаємодію вишу з основними соціальними інститутами громади, яка дозволяє дієво брати участь у формуванні та оснащенні програми навчання, активно залучати студентів до проходження практики в нових соціальних умовах та участі в різноманітних соціальних проектах.

Організація тісної взаємодії вищих навчальних закладів і соціальних інститутів – це одне з актуальних завдань для вирішення нагальних соціальних проблем, що постають перед сучасним українським суспільством, появу нових правових норм та нових типів договорів, які б сприяли ВНЗ у підготовці фахівців, а соціальним інститутам – у оснащенні кваліфікованими кадрами, здатними до ефективного пошуку і впровадження нових механізмів системи соціальних послуг у процесі її реформування.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема реформування системи соціальних послуг стала предметом дослідження багатьох закордонних та вітчизняних авторів, таких як В. Гошовська, К. Дубич, Е. Лібанова, Л. Сідельнік, В. Скуратівський, О. Черниш, Р. Картер, Г. Бевз, О. Безпалько, В. Кузьмінський, Ж. Петрочко, І. Пеша та інших іноземних фахівців, які співпрацюють з українськими науковцями та практиками в рамках проекту ТАСІС “Посилення регіональних соціальних служб в Україні”, що здійснює Британська Рада за фінансової підтримки Європейського Союзу.

Цілісний аналіз її ролі у становленні майбутніх фахівців соціальної роботи здійснено в працях М. Доуел, С. Шадлоу, Ш. Рамон, Р. Саррі, Б. Шапіро, Л. Сайсен, М. Бадінскі, Д. Шелдон. Висвітлення відмінностей підходів теоретиків і практиків здійснено П. Парслоу і А. Твелветрес. Проблеми неперервної практичної підготовки соціальних педагогів, соціальних працівників у вищій школі України знайшли відображення у дослідженнях Ю. Галагузової, Г. Сорвачової і Г. Штинової, Р. Куличенко, Л. Міщик, Н. Заверіко та ін. [6].

Проблеми соціальної політики аналізували у своїх працях такі українські вчені: Е. М. Лібанова, В. Н. Новіков, Л. М. Черенько, О. В. Макарова, О. М. Палій,

О. М. Хмелевська, Л. П. Дума, З. В. Медвідь, Н. П. Борецька, Т. В. Семігіна та ін. Їхні дослідження відображають теоретико-методологічні, методичні та практичні питання системи соціального захисту населення, підвищення її ефективності та подальшого вдосконалення. Проте деякі теоретичні та практичні питання, зокрема щодо новітніх тенденцій та інноваційних процесів у системі соціальних послуг України, а саме соціальне партнерство, висвітлено ще недостатньо [2].

**Виклад основного матеріалу.** Зарубіжний досвід розвитку соціального партнерства соціальних служб з вищими навчальними закладами свідчить, що розбудова даної співпраці мінімізує потребу в активній підтримці та інвестицій з боку держави. У першу чергу, це стосується створення такого правового поля, що стимулює соціальні служби брати студентів та аспірантів на практику, проводити спільні з університетами соціальні проекти.

Партнерство у сфері вищої освіти розглядається як один з аспектів партнерства соціального, це особливий тип взаємодії освітніх установ з усіма соціальними інститутами, а також територіальними органами управління, націлений на максимальне узгодження і реалізацію інтересів усіх учасників цього процесу. У міжнародній практиці соціальне партнерство в освіті прийнято розуміти як “взаємодію з суб’єктами економічного життя і сфери праці з метою підвищення ефективності професійної освіти і задоволення попиту на вміння та компетенції робочої сили на ринку праці” [4].

Соціальне партнерство в освіті – це особливий тип взаємодії освітніх установ, у тому числі ВНЗ з усіма суб’єктами навчально-виховного процесу, націлений на максимальне узгодження і реалізацію інтересів усіх учасників цього процесу.

На думку вчених І. П. Смирнова і Є. В. Ткаченко, “... освіта так само, як і всі соціальні інститути, не здатна “розвиватися як замкнута самодостатня система”, тому необхідне створення механізмів соціального партнерства суб’єктів освітньо-виховного процесу” [3]. Особливо в напрямках допомоги виходу сімей з дітьми зі складних життєвих обставин, забезпечення своєчасності та доступності кваліфікованої соціальної, правової, психолого-медико-педагогічної допомоги потребуючим, які мають різні форми дезадаптації, сприяння поверненню неповнолітніх у сім’ю; надавання допомоги у відновленні соціального статусу сімей з дітьми в колективах однолітків за місцем навчання, роботи, проживання.

Соціальне партнерство має вигляд вигідного співробітництва суб’єктів мікросоціуму, спрямованих на досягнення поставлених цілей.

Ефективність розвитку соціального партнерства передбачає дотримання наступного комплексу організаційно-педагогічних умов:

- своєчасна соціально-педагогічна діагностика і рання профілактика дезадаптації в сім’ях з дітьми міста;
- організація соціально-педагогічної роботи з кожним членом проблемної сім’ї спільно з сім’ями, які мають позитивну динаміку розвитку;
- забезпечення єдності соціокультурного, медичного, психологічного, педагогічного і соціально-правового впливу на сім’ї з дітьми, котрі потрапили в складні життєві обставини;
- облік індивідуальних особливостей кожного члена проблемної сім’ї та її типових специфічних рис в цілому;
- підвищення професійної культури і майстерності соціальних працівників, соціальних педагогів, студентів вищих навчальних закладів, які взаємодіють зі соціальними службами;
- підтримку зворотнього зв’язку між учасниками профілактичної роботи з підлітками та їх життєвого устрою в рамках міського соціуму і постійна оцінка ефективності цієї діяльності.

Фундамент поняття “соціальне партнерство” становить соціальна взаємодія. Н. П. Виноградова трактує соціальну взаємодію як спосіб соціального буття, що базується на ідеологічному відношенні соціальних суб’єктів і забезпечує єдність і гармонізацію соціальних структур, маючи кінцевою метою вироблення стратегії єдиних дій окремих особистостей, соціальних груп і спільнот [5].

Взаємодія соціальних служб з ВНЗ полягає у тому, що соціальні служби використовуються як бази організації навчально-професійної діяльності студентів,

які повинні реалізовувати свій потенціал як суб'єкти практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів, соціальні працівники через теоретично обґрунтовану систему взаємодії з навчальними закладами.

Взаємодія навчального закладу з соціальними службами повинна передбачати з боку навчальних закладів:

- доведення до соціальних служб освітніх стандартів підготовки соціальних педагогів, соціальних працівників у вищому навчальному закладі, професійно важливих особистісних якостей, етичних вимог до професії;
- допомогу у формуванні психологічної та організаційно-методичної готовності соціального закладу до проведення практики (переважно через роз'яснення особливого місця практики у професійному становленні майбутніх спеціалістів, доведення цілей, завдань, змісту, критеріїв оцінювання практики, рівня загальної теоретичної та практичної підготовленості студентів до даного виду практики);
- організацію спеціальної підготовки з числа спеціалістів соціальної служби супервізорів для роботи зі студентами, котрі співпрацюють із соціальними службами;
- пропозиції перспективної співпраці з соціальною службою, які б включали організацію освітньої, методичної, наукової, волонтерської допомоги в удосконаленні роботи служби.

У такій взаємодії соціальні служби повинні забезпечувати зі свого боку:

- участь в експертній оцінці навчально-методичного забезпечення практики, запропонованого навчальним закладом, підготовка власних додаткових програм, виходячи з специфіки роботи соціальної служби;
- безпосередню участь студентів під керівництвом супервізора у вирішенні соціальних, соціально-педагогічних ситуацій, проблем, наданні професійної допомоги сімей з дітьми, котрі потрапили в складні життєві обставини;
- допомогу студентам у реальних умовах виконувати професійні функції безпосередньо на робочому місці, оцінку якості підготовки, що є основою для вчасної реакції з боку навчального закладу;
- здійснення оцінки ресурсів і можливостей соціальної служби щодо забезпечення певного виду діяльності, попередження навчального закладу щодо своїх ускладнень і обмежень, запит про допомогу;
- участь у науково-дослідній, аналітично-пошуковій діяльності в контексті специфіки роботи соціальної служби [8].

Для взаємодії вищих навчальних закладів та соціальних служб актуальною є проблема посилення практико орієнтованого навчання майбутніх фахівців. Її рішення на рівні ВНЗ можливо через внесення певних змін до навчального плану підготовки соціальних працівників і навчальні програми, впровадження та широке застосування нових форм і методів навчання (практикум, групова робота, проектні методи, робота з випадком і т. д.), а також поширення нових підходів до забезпечення якості підготовки фахівця. Важко здійснювати дійсно практико-орієнтоване навчання соціальних працівників без участі в цьому процесі й активної підтримки професійного співтовариства фахівців-практиків. У зв'язку з цим важливо побудувати оптимальну для регіону модель взаємодії теорії і практики соціальної роботи.

Як учасників партнерської взаємодії в регіоні у сфері соціальної роботи варто включати суб'єктів теоретичного знання (факультет психології та соціальної роботи в особі викладачів і студентів) і суб'єктів практичного поля соціальної роботи (соціальні установи організаційно-управлінського рівня, формують соціальну політику регіону; державні соціальні і соціально-орієнтовані установи різних систем; громадські організації соціального спрямування).

Предметом взаємодії вищих навчальних закладів із соціальними службами в рамках соціального партнерства є:

- створення умов для підтримки практико-орієнтованих методів через побудову експериментального простору для їх апробації, нових форм взаємодії викладачів і методистів практики за моделлю супервізії;
- побудова моделі фахівця соціальної роботи з точки зору професіонала-практика, що працює в реальному практичному полі;
- спільна участь у виробленні критеріїв якості підготовки фахівців соціальної роботи;

- реальна експертиза життєздатності, ефективності, доцільності методів навчання фахівців;
- розвиток креативних технологій соціальної роботи з різними групами клієнтів і впровадження їх у практику соціальної роботи;
- організаційно-консультаційна робота зі створення соціальних установ нового типу за моделлю зарубіжних центрів активності.

Для формування локальної платформи цієї взаємодії слід використовувати такі принципи, як:

- принцип предметності, який визначається предметом взаємодії ВНЗ та соціальних служб, що залучає на локальну платформу соціальні установи відповідно до змісту роботи;
- принцип добровільності забезпечує взаємодію вищих навчальних закладів з тими соціальними установами, для яких проектні ідеї вишу і сформовані традиції підготовки фахівця соціальної роботи є дійсно привабливими і цікавими;
- принцип орієнтації на нововведення в професійній діяльності включає усвідомлення соціальним закладом запиту на інновації у професійній діяльності, відкритість новому досвіду;
- принцип мережевого поширення проектних ідей передбачає апробацію проектного досвіду насамперед на тих практичних майданчиках, які займають ключову позицію в структурі соціальних установ регіону, що дозволяє готувати провідників ідей проекту, які мають організаційно-методичні можливості для поширення отриманого досвіду по вертикалі;
- принцип комплементарності при формуванні локальної платформи передбачає опору на механізми двох рівнів: наявний, актуальний рівень розвитку, вже сформований досвід роботи соціального закладу і створення передумов для нового рівня розвитку соціальної служби, опору на майбутній етап її розвитку;
- принцип об'єднання і раціонального використання наявних ресурсів, що дозволяє об'єднувати і використовувати ресурси практичних майданчиків, які займають ключову позицію в структурі соціальних установ;
- принцип дефіцитарності передбачає залучення в локальну платформу насамперед тих соціальних установ, які дійсно цього потребують.

Здійснення взаємодії ВНЗ та фахівців соціальної роботи в рамках локальної платформи можливо на двох рівнях: суб'єктів теоретичного знання і суб'єктів практичного поля соціальної роботи

На рівні суб'єктів теоретичного знання ключовим елементом є знання викладачами і студентами реальної практики соціальної роботи через різні форми взаємодії з практичними соціальними установами.

На рівні суб'єктів практичного поля соціальної роботи ключовим є участь фахівців-практиків у процесі навчання студентів в різних заходах науково-методичного характеру.

Язмін Лопез стверджує, що діяльність вищих навчальних закладів має на меті підтримку актуальності програм, спрямованих на допомогу вразливим категоріям населення громади, є підтвердженням реалізації своєї корпоративної соціальної відповідальності. На думку автора, під соціальною відповідальністю слід вважати певний ряд ключових моментів, які стосуються як самих соціально-орієнтованих вищих навчальних закладів, так і їх програм. На інституціональному рівні місія навчального закладу повинна відображати прихильність установи до співробітництва, включаючи такі поняття, як “сталий розвиток”, “людський розвиток” і “соціальна відповідальність”.

Концепція роботи повинна розроблятися та переглядатися на основі сьогоденних та майбутніх потреб суспільства. У даних програмах повинно бути враховано рівень соціальної проблеми та потреби суспільства, які не повинні розглядатися тільки з економічної точки зору, вони повинні вносити вклад у сталий розвиток суспільства, в якому безпосередньо і функціонує ВНЗ. Програми повинні бути розроблені на основі діалогу з відповідними зацікавленими сторонами.

Важливо, щоб механізми забезпечення якості були реалізовані у всіх аспектах діяльності навчального закладу та його програм. Практики, які беруться до уваги, повинні включати освітні положення, що відносяться до таких понять, як

“інституційні”, “національні” і “регіональні контексти”, в яких вищі навчальні заклади функціонують. В результаті неможливо ідентифікувати єдиний набір показників, які будуть добре працювати у всіх випадках. Гарантії якості повинні продовжувати розвиватися, адже університети також функціонують в умовах постійних змін. Широкий спектр механізмів забезпечення якості, які використовуються по всьому світу, забезпечує чітке бачення того, що кожен контекст вимагає свого специфічного розуміння систем забезпечення якості [7].

Як умова здійснення взаємодії вищих навчальних закладів із соціальними службами (наприклад, у допомозі сім'ям з дітьми вийти зі складних життєвих обставин) в рамках локальної платформи можна назвати наступні:

- укладення договорів про співпрацю з соціальними установами за заявленими в проєкті напрямками;
- наявність у практичних установах фахівців з професійною профільною освітою із соціальної роботи та досвідом роботи в даній сфері;
- науково-методичне та фінансове забезпечення різних форм взаємодії;
- відкритість соціальних установ інновацій, нового досвіду в галузі професійної соціальної роботи.

**Висновки.** Отже, визначаючи ВНЗ як агента позитивних змін в соціальному середовищі громади з наявними новоутвореннями і з новими тенденціями у підготовці фахівців, важливого значення в умовах сучасного українського суспільства набуває формування і впровадження соціального партнерства ВНЗ із соціальними інститутами громади як базового компонента покращення якості соціального обслуговування населення.

### Література

1. Закон України “Про соціальні послуги” від 19.03.2003 № 966 – IV.
2. Хмелевська О. М. Питання створення національної системи моніторингу та оцінювання сектору соціальних послуг / О. М. Хмелевська // Вісник Хмельницького національного університету. Серія “Економічні науки”. – Хмельницький, 2008. – № 1. – Т. 1. – С. 126–133.
3. Писаренко С. М. Зовнішньоекономічна діяльність регіонів України в контексті Європейської інтеграції / С. М. Писаренко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика в Україні : зб. наук. пр. / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Л., 2005. – Вип. 2 (52). – С. 235–245.
4. Олейникова О. Н Социальное партнерство в сфере профессионального образования в странах Европейского Союза / О. Н. Олейникова, А. А. Муравьева // Высшее образование в России. – 2009. – № 6. – С. 111–112.
5. Либоракина М. И. Социальное партнёрство: взаимодействие между государственными, коммерческими и общественными структурами / М. И. Либоракина, Л. С. Никонова. – М. : ВШЭ, “Институт экономики города”, 2001.
6. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : монографія / В. А. Поліщук ; за ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль : ТНПУ, 2006. – 424 с.
7. Лавров А. А. Интернационализация образования как направление реализации социальной ответственности учебных заведений [Електронний ресурс] / А. А. Лавров, Н. Р. Степанова // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 5. – Режим доступу: [www.science-education.ru/105-6929](http://www.science-education.ru/105-6929). Назва з екрана.
8. Альбуханова-Славская К. А. Диалектика человеческой жизни / К. А. Альбуханова-Славская. – М. : Высшая школа, 1977. – 214 с.
9. Поваренков Ю. П. Психологическое содержание профессионального становления человека / Ю. П. Поваренков. – М. : Изд-во УРАО, 2002. – 160 с.